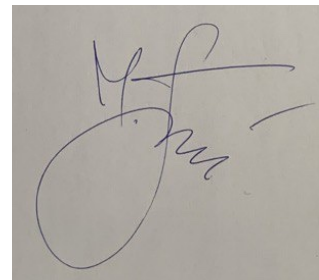

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Малех Ірина Богданівна

УДК 343.150.1(477)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Власова Ганна Петрівна,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

завідувач кафедри публічного права

факультету права та міжнародних відносин.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Чорноус Юлія Миколаївна,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри криміналістики та судової медицини;

кандидат юридичних наук, доцент

Бодунова Олеся Миколаївна,

Державний податковий університет,

в.о. завідувача кафедри правничої лінгвістики.

Захист відбудеться 23 грудня 2022 року об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 22 листопада 2022 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України закріплює одну із найважливіших гарантій забезпечення прав людини і громадянина – право на судовий захист. Це положення деталізовано в Законі України «Про судоустрій та статус суддів», відповідно до якого визначається невід’ємне право кожного на захист прав, свобод та інтересів незалежним, безстороннім і справедливим судом. Важливою конституційною гарантією є те, що право на судовий захист не може бути обмежене в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Таке ж положення задекларовано у Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожна особа має право на доступ до суду, на справедливе відправлення правосуддя незалежним і безстороннім судом, який уповноважений вирішити правовий спір.

Кардинальні зміни, які відбуваються в економічній, політичній, культурній сферах, зміна суспільних відносин, трансформації у правовому мисленні в умовах воєнного стану зумовлюють збільшення кількості конфліктних ситуацій. Більше того, недосконалість існуючого кримінального процесуального законодавства, наявність правових прогалин та колізій потребує пришвидшеного внесення змін до нього, що наразі важко реалізувати.

У таких умовах розвитку суспільних відносин важливого значення набуває суддівський розсуд, за якого суддя, суд у встановлених законом випадках має право обирати варіант своєї поведінки в конкретній ситуації. Так, кримінальним процесуальним законодавством судді надається дискреційне право приймати рішення справедливо відповідно до фактів і обставин того чи іншого кримінального провадження. Саме тому в багатьох процесуальних документах можна зустріти словосполучення «як вважає Суд», «як Суд вважає належним», «як вказує Суд по-інакшому». Це свідчить про свободу дослідження суддею тих чи інших обставин кримінального провадження за своїм внутрішнім переконанням.

У вітчизняній кримінальній процесуальній науці питання про визначення суддівського розсуду і його меж залишається досі не з’ясованим. Ця ситуація зумовлена тим, що на сьогодні відсутні чіткі доктринальні уявлення щодо поняття суддівського розсуду та його визначених законодавчих меж, ґрунтовного дослідження законодавства різних правових сімей з цього питання. Окрім цього, інститут суддівського розсуду у кримінальному провадженні до останнього часу майже не застосовувався, оскільки суди використовували винятково норми формального права.

Потреба у дослідженні теоретичних і практичних аспектів суддівського розсуду підтверджується офіційною статистикою. Останніми роками збільшилася кількість скарг осіб, які незадоволені рішеннями місцевих судів і судів апеляційної інстанції, що свідчить про законодавчі, процесуальні прогалини або ж порушення меж суддівського розсуду. Так, у 2021 році до апеляційних загальних судів на розгляд надійшло усього 120 тис. справ і матеріалів кримінального судочинства, що на 1,8 % менше, ніж у першому півріччі 2020 року і на 0,9 % більше, ніж у 2019 році. До Верховного Суду

усього надійшло 5 154 процесуальних звернення кримінального судочинства, що на 7,9 % більше, із них до Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду – 5 043, що на 6,8 % більше; до Великої Палати Верховного Суду – 111 процесуальних звернень кримінального судочинства (більше у 2,1 раза). На 21,9 % збільшилася кількість осіб, щодо яких в апеляційному порядку скасовано та змінено постанови, винесені місцевими загальними судами у справах про адміністративні правопорушення, – 3,6 тис. У касаційному порядку скасовано і змінено судові рішення у кримінальних провадженнях (справах) стосовно 597 осіб (менше на 8,3 %). Із них у касаційному порядку скасовано і змінено саме вироки місцевих та апеляційних загальних судів стосовно 278 осіб; у тому числі скасовано – стосовно 165 осіб, змінено – щодо 113 осіб^{1*}. Все вищенаведене вказує на недостатню увагу у науковій та практичній площині щодо переосмислення інституту суддівського розсуду у кримінальному процесі України.

Окремим питанням суддівського розсуду в Україні значну увагу приділили такі вітчизняні учені, як Ю. Аленін, І. Андронов, В. Антропов, Л. Байрачна, О. Бодунова, Т. Бондар, А. Бонер, Г. Власова, І. Гловюк, Ю. Грачова, В. Гринюк, Н. Громова, Н. Гураленко, М. Закурін, В. Канцір, О. Капліна, В. Копоть, П. Куфтирєв, М. Кравчук, О. Ларін, М. Лук'яненко, А. Ляш, А. Макаренко, Т. Мартянова, Г. Мельник, Л. Москвич, О. Папкова, Д. Попов, Д. Поповський, В. Польщиків, В. Попелюшко, К. Пронін, М. Рісний, О. Рогач, М. Савенко, О. Сеньків, І. Сенякін, К. Скоблик, А. Скурданов, Л. Удалова, Ю. Чорноус, А. Шевченко та інші.

Серед зарубіжних вчених, які вивчали поняття суддівського розсуду, можна виокремити Р. Паунда, О. Холмса, Б. Кардозо, К. Ллевелліна, Дж. Френка, Г. Оліфента, Є. Ерліха, Ф. Гека, І. Германа та інших.

Питання суддівського розсуду у кримінальному провадженні досліджували такі науковці, як О. Ботнарєнко, В. Вапнярчук, Ю. Грошевий, В. Ковальський, А. Макаренко, І. Тітко, О. Торбас та інші.

Вищевказані науковці, безперечно, зробили вагомий внесок у теорію і практику розвитку правової доктрини щодо теоретичних та практичних аспектів суддівського розсуду у кримінальному процесі, їхні напрацювання стали основою для розроблення нових обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення інституту суддівського розсуду та наукових концепцій з цього питання. Водночас аналіз їхніх праць свідчить про те, що проведені дослідження стосувалися в основному лише окремих теоретичних і практичних питань суддівського розсуду у кримінальному процесі України та зарубіжних країн. Проте на сьогодні залишаються недостатньо дослідженими і такими, що не знайшли достатнього правового урегулювання, питання щодо поняття суддівського розсуду як окремої правової категорії у кримінальному провадженні, прояву його на різних стадіях кримінального процесу, окремої

^{1*} Аналіз здійснення правосуддя Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду у 2021 році. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz_statistika_KKS_1p2021.pdf.

думки судді як впливового фактору щодо суддівського розсуду, правових та моральних засад суддівського розсуду як фактор відповідальності суддів, поняття суддівського розсуду у міжнародних стандартах, вдосконалення законодавства України в питаннях суддівського розсуду з урахуванням практики ЄСПЛ тощо.

Викладене вище свідчить про відсутність нині комплексного дослідження саме теоретичних і практичних аспектів суддівського розсуду, що підтверджує актуальність теми та зумовлює потребу проведення відповідного наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2015, ґрунтується на положеннях Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2020 року № 756-р, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495), узгоджується з Пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до 2020 року, затвердженими Законом України від 9 вересня 2010 р. № 2519-VI, та спрямоване на виконання Плану заходів з виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи, затвердженого Указом Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вирішення наукового завдання щодо дослідження теоретичних і практичних аспектів суддівського розсуду, а також розробка науково-теоретичних та практичних рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення правової регламентації та правозастосовної практики з цього питання.

Для досягнення цієї мети визначено такі основні *задачі*:

- висвітлити стан наукових досліджень та генезу з питань суддівського розсуду;
- розглянути поняття суддівського розсуду;
- з'ясувати співвідношення засад кримінального процесу і суддівського розсуду;
- проаналізувати види суддівського розсуду та їх межі;
- охарактеризувати прояв суддівського розсуду на різних стадіях кримінального процесу;
- розглянути окрему думку судді як впливовий фактор щодо суддівського

розсуду;

- висвітлити правові та моральні засади суддівського розсуду як фактор відповідальності суддів;

- надати ґрунтовну оцінку поняттю суддівського розсуду у міжнародних стандартах та принципи та правила, пов'язані із його застосуванням;

- розглянути суддівський розсуд у законодавстві країн Європейського Союзу;

- з'ясувати можливість вдосконалення законодавства України в питаннях суддівського розсуду з урахуванням практики ЄСПЛ.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні відносини, які пов'язані із реалізацією суддівського розсуду у кримінальному процесі України.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти суддівського розсуду.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, виконання обумовлених нею задач, здійснення наукового обґрунтування результатів дослідження використано систему загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовуються у правовій науці, зокрема *діалектичний метод* надав можливість розглянути всі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємообумовленість (розділи 1-3); *герменевтичний метод* – для дослідження та аналізу наукових та навчальних матеріалів, що дозволило розкрити зміст та узагальнити відповідні положення щодо теоретичних і практичних аспектів суддівського розсуду у кримінальному процесі (підрозділ 1.2, 2.3, 3.1, 3.2); *догматичний* – для оцінювання ефективності суддівського розсуду у кримінальному процесі України (підрозділи 2.2-2.4, 3.3); *історико-правовий* – для визначення витоків становлення законодавства та наукової думки щодо суддівського розсуду у кримінальному процесі (підрозділ 1.1); *методи системного аналізу та системно-структурний* використовувалися під час аналізу нормативно-правового регулювання питання суддівського розсуду у кримінальному процесі, видів суддівського розсуду та його меж, співвідношення суддівського розсуду та засад кримінального провадження (підрозділи 1.3, 2.1-2.4); *формально-логічний метод* сприяв дослідженню прояву суддівського розсуду на різних стадіях кримінального процесу (підрозділ 2.2); *метод порівняльного правознавства* надав можливість провести аналіз поняття суддівського розсуду у міжнародних стандартах та розглянути можливість вдосконалення законодавства України в питаннях суддівського розсуду з урахуванням практики ЄСПЛ (підрозділи 3.1-3.3); *соціологічний метод* застосовувався під час соціологічного опитування (анкетування) практичних працівників щодо теоретичних і практичних проблем суддівського розсуду у кримінальному процесі України (розділи 2-3); *статистичний метод* застосовувався під час проведеного нами анкетування практичних працівників і вивчення матеріалів кримінальних проваджень (підрозділи 2.1-2.4, 3.1-3.3); *формально-юридичний метод* дозволив надати визначення поняттю «суддівський розсуд», «окрема думка судді», «межі суддівського розсуду», а також обґрунтувати висновки та пропозиції щодо

внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства з цього питання (розділи 1-3).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені дані, отримані під час аналізу статистичних даних та аналітичних матеріалів місцевих судів та судів апеляційної інстанції, Верховного Суду, зведені дані проведеного соціологічного опитування 128 суддів, 84 слідчих суддів, 106 адвокатів, матеріали вивчення 362 кримінальних проваджень у таких областях, як Хмельницька, Чернігівська, Дніпропетровська, Одеська, Харківська, Вінницька, Сумська, Рівненська, Київська, м. Київ за період з 2018 до 2021 рр., а також власний досвід практичної діяльності, набутий авторкою під час роботи у судових органах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень теоретичних і практичних аспектів суддівського розсуду. Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають внесок авторки в розроблення зазначеної проблематики, є такі положення, висновки і пропозиції:

вперше:

– на основі аналізу судово-слідчої практики та норм національного законодавства сформовано авторські рекомендації щодо суддівського розсуду на різних етапах судового розгляду у кримінальному провадженні, зокрема, під час призначення покарання, які полягають у взаємоузгодженому поєднанні вимог закону та внутрішніх інтелектуально-вольових дій судді у конкретній ситуації;

– узагальнено та сформовано рекомендації щодо застосування вимог міжнародно-правових стандартів в контексті реалізації суддівського розсуду у кримінальному провадженні;

– враховуючи результати проведеного соціологічного опитування практичних працівників та аналізу судово-слідчої практики запропоновано законодавчо закріпити окрему думку судді як окремий процесуальний документ у кримінальному провадженні, доповнивши ст. 3 КПК України п. 13¹;

удосконалено:

– дефініцію «суддівський розсуд», під яким запропоновано розуміти нормативно закріплену інтелектуально-вольову діяльність судді, суду, яка є правозастосовною і полягає у виборі і прийнятті найбільш оптимального і правильного правового рішення з тих чи інших питань, здійснюється у процесуальній формі та визначених кримінальним процесуальним законодавством межах. Запропоновано це визначення закріпити у п. 24¹ ст. 3 КПК України;

– наукові положення щодо класифікації меж суддівського розсуду, яка здійснена за такими критеріями: залежно від видів суддівського розсуду; сфери функціонування; поділу норм права, що регулюють зміст правовідносин; суддівської стратегії, у рамках яких реалізується мірою суддівський розсуд; форми (джерела) їх прояву; від стадій або етапів кримінального процесу;

підстав при призначенні покарання; способом обґрунтування тощо;

– доктринальну думку щодо правових та моральних засад суддівського розсуду у кримінальному провадженні;

набуло подальшого розвитку:

– напрями наукових досліджень суддівського розсуду у кримінальному процесі;

– доктринальне положення щодо співвідношення засади незалежності суддів та суддівського розсуду, яка повинна базуватися на незалежності судді, суду від сторін кримінального провадження і владних структур;

– наукову позицію щодо зарубіжного досвіду реалізації суддівського розсуду у кримінальному провадженні, підставами якого є: недостатньо зрозумілі норми законодавства; правові прогалини та колізії; відсутність правових норм, які регулюють ті чи інші відносини; оціночні правові дефініції тощо;

– рекомендації щодо застосування прецедентної практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні в контексті реалізації суддівського розсуду, які сформовано на основі аналізу рішень ЄСПЛ.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершальною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень. У тезах доповіді «Суддівський розсуд та можливість його застосування», підготовлений спільно з Г. Власовою, авторкою особисто розглянуто поняття суддівського розсуду у кримінальному провадженні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в роботі положення, висновки впроваджені та використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – у разі внесення змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства України, спрямованих на вирішення теоретико-прикладних проблем суддівського розсуду у кримінальному процесі;

– *науково-дослідній сфері* – під час подальшого дослідження і вирішення проблем щодо теоретичних аспектів суддівського розсуду (акт впровадження Луганського державного університету внутрішніх справ від 22 листопада 2021 р.);

– *практичній діяльності* – як рекомендації під час судового розгляду кримінальних проваджень (акт впровадження Києво-Святошинського районного суду Київської області від 7 липня 2021 р., акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 24 вересня 2021 р.);

– *освітньому процесі* – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми доказів та доказування у кримінальному процесі» (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 30 листопада 2021 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації

обговорювалися у Науково-дослідному інституті публічного права. Результати дослідження були оприлюднені на дев'яти всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Становлення та розвиток наукових досліджень» (м. Київ, 19-20 травня 2017 р.), «Становлення та розвиток наукових досліджень» (м. Київ, 18-19 травня 2018 р.), «Актуальні проблеми правової науки в сучасних умовах» (м. Кропивницький, 16 травня 2019 року), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі» (м. Київ, 17–18 лютого 2021 р.), «Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 21–22 квітня 2021 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 14–15 червня 2022 р.), «Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування» (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.), «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 19–20 січня 2022 р.), «Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права» (м. Київ, 20 травня 2022 р.)

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладено у чотирнадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті, опубліковані у виданнях, затверджених МОН України як фахові з юридичних наук, одна – в іноземному фаховому виданні та дев'ять тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з яких основний текст – 184 сторінки, список використаних джерел налічує 205 найменувань на 21-й сторінці та 6 додатків на 11-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, мету, задачу, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну, теоретичну та емпіричну основу, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано основні теоретичні положення, що характеризують наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів, наведено дані про їх апробацію та публікації.

Розділ 1 «Теоретичні основи суддівського розсуду» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Стан наукових досліджень та тенева з питань суддівського розсуду*» розглянуто праці українських та зарубіжних вчених щодо історико-правових аспектів становлення наукової думки та законодавства з приводу суддівського розсуду у кримінальному процесі.

Зазначено, що розвиток наукової думки щодо суддівського розсуду розпочався досить давно. Найбільш відомими науковцями, які свого часу досліджували цей інститут, є О. Грищук, В. Канцір, П. Куфтирев,

О. Копиленко, Г. Мельник, П. Недбайло та ін. Крім того, судовий розсуд активно досліджувався в контексті окремих правових галузей: В. Вапнярчук, М. Закурін, М. Коваль, О. Сеньків, О. Торбас та ін.

Джерела у дослідженні цього інституту кримінального провадження знайшли свій прояв ще у Стародавньому Римі, де третейські арбітри здійснювали правосуддя у побутових спорах. Звернено увагу на те, що, на відміну від присяжних суддів, третейські судді вирішували спори, спираючись на власний розсуд.

Доведено, що суддівський розсуд у кримінальних справах широко використовувався в Запорозькій Січі. Суддями у той час була вся військова старшина (кошовий отаман, писар, військовий осавул, довбиш, паланковий полковник, іноді й самі козаки). Види покарань були різноманітними, у багатьох випадках – страта, і визначалися вищевказаними особами на власний розсуд.

Запропоновано авторську періодизацію розвитку правової думки та законодавства щодо суддівського розсуду у кримінальному провадженні, яку умовно поділено на такі періоди: 1) 527 р. до н. е. – III ст. н. е. – зародження наукової думки та законодавства щодо суддівського розсуду (Кодекс Юстиніана тощо); 2) III–XVIII ст. – активне використання суддівського розсуду у правозастосовній практиці; суддям надавали широкі повноваження щодо використання власного переконання в тих чи інших справах; 3) XVIII–XX ст. – у законодавстві тогочасних держав чітко прослідковуються принцип обмеження суддівського розсуду у визначенні міри покарання за чинного ладу з метою використання лише норм формального права; 4) XX ст. – до сьогодні – розсуд (дискреція) при розгляді матеріалів кримінальних проваджень є важливою складовою повноважень суду, але повинен реалізовуватися у встановлених законом межах з метою не допустити суддівського свавілля.

У підрозділі 1.2 *«Поняття суддівського розсуду у кримінальному процесі»* охарактеризовано позиції науковців щодо дефініції поняття *«суддівський розсуд»* та можливості її законодавчого закріплення в КПК України.

Зазначено, що в кримінальній процесуальній доктрині судовий розсуд називається по-різному: *«судове переконання»*, *«дискреція»*, *«правозастосовний розсуд»* тощо.

Доведено, що суддівський розсуд здебільшого залежить від особистих якостей та переконань професійного судді, які нормативно передбачити неможливо. Відповідно оцінити такі якості щодо реалізації засади справедливості у конкретній ситуації є практично неможливо. Все це призводить до того, що судді, висловлюючи власну думку, в однакових ситуаціях приймають різні рішення, які є законними. Це підтверджують результати проведеного анкетування практичних працівників: 72 % опитаних практичних працівників зазначили про наявність різних судових позицій стосовно однакових справ.

Зроблено висновок, що у КПК України відсутнє визначення суддівського розсуду. З огляду на це, запропоновано дефініцію поняття *«суддівський*

розсуд», під яким варто розуміти нормативно закріплену інтелектуально-вольову діяльність судді, суду, яка є правозастосовною і полягає у виборі і прийнятті найбільш оптимального і правильного правового рішення з тих чи інших питань, здійснюється у процесуальній формі та визначених кримінальним процесуальним законодавством межах. Окрім цього, запропоновано це визначення закріпити у п. 24¹ ст. 3 КПК України.

У підрозділі 1.3 «Співвідношення засад кримінального процесу і суддівського розсуду» проаналізовано відповідність суддівського розсуду засадам кримінального провадження, передбачених у ст. 7 КПК України.

Обґрунтовано позицію, що здійснення суддівського розсуду не суперечить жодній із засад кримінального провадження, в тому числі засаді законності. У кримінальному процесуальному праві наявні норми, які не є чітко визначеними і потребують спеціального підходу при вирішенні правових питань. Саме тому законодавець наділяє додатковими повноваженнями суддів для того, аби повно та ефективно розглянути матеріали кримінальних проваджень з метою притягнення винних осіб до відповідальності.

Засада верховенства права, навпаки, обмежує суддівський розсуд, чітко визначаючи пріоритет норм права, встановлення меж розсуду та законодавчу необхідність обґрунтовувати прийняті судові рішення. Такі вимоги є обов'язковими для всіх суддів, адже обґрунтованість судових рішень полягає у тому, що вони мають бути засновані на існуючих нормах права.

Зроблено висновок, що свобода суддівського розсуду полягає у виборі суддею оптимального та найбільш ефективного варіанта вирішення правового питання, враховуючи засади кримінального провадження, зокрема засади законності і верховенства права.

Розділ 2 «Практичні аспекти суддівського розсуду» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Види суддівського розсуду, їхні межі та класифікація» висвітлено думки науковців щодо класифікації суддівського розсуду та його меж.

Зроблено висновок, що визначення поняття меж суддівського розсуду у кримінальному провадженні має важливе значення, адже це буде гарантією справедливого здійснення правосуддя, з огляду на конкретну ситуацію та не допускати свавілля.

Звернено увагу на те, що у КПК України термін «межі» вживається понад сто п'ятдесят разів («межі компетенції», «межі територіальної юрисдикції», «межі знань експерта», «межі території» тощо). У даному контексті це поняття вживається з метою встановлення чітких рамок того чи іншого правового явища, які надають змогу їх розрізняти.

Зазначено, що законодавче визначення меж суддівського розсуду відсутнє. У правовій доктрині ця дефініція не є достатньо дослідженою. У зв'язку з цим надано авторське визначення меж суддівського розсуду, під яким потрібно розуміти встановлені законодавством рамки інтелектуально-вольової поведінки судді, суду, за які він не може виходити при вирішенні питань у кримінальному провадженні.

У підрозділі 2.2 «Прояв суддівського розсуду на різних стадіях кримінального процесу» розглянуто особливості реалізації суддівського розсуду на різних стадіях кримінального провадження, зокрема на стадії судового розгляду, апеляційного та касаційного провадження.

Визначено напрями суддівського розсуду залежно від стадій та етапів кримінального процесу. Досліджено прояв суддівського розсуду на таких етапах: судовий розсуд при виконанні повноважень слідчим суддею; судовий розсуд у судовому провадженні першої інстанції (зокрема, під час судового розгляду та призначення покарання). Особливу увагу звернено на суддівський розсуд під час призначення покарання.

На основі дослідження норм законодавства та правозастосовної практики зроблено висновок, що можливість суду застосовувати розсуд у кримінальному провадженні є досить широкою. Водночас у законодавстві обмежується роль судді на тому чи іншому етапі судового розгляду, зокрема при визначенні кількості доказів для дослідження тощо.

Зазначено, що суди вищої інстанції здійснюють суддівський розсуд через видання рішень, у яких роз'яснюють положення законодавства, які не є достатньо зрозумілими. Суди нижчої інстанції на різних стадіях кримінального провадження часто спираються на такі рішення, хоча мають право не враховувати їх у своїй діяльності. Про це свідчать результати проведеного анкетування: 79 % опитаних практичних працівників зазначають, що використовують на практиці рішення судів вищої інстанції. Таким чином, суди вищої інстанції певним чином встановлюють межі суддівського розсуду для судів нижчої інстанції.

У підрозділі 2.3 «Окрема думка судді як впливовий фактор щодо суддівського розсуду» розглянуто поняття та механізм прийняття та оприлюднення окремої думки судді у кримінальному провадженні.

Відповідно до кримінального процесуального законодавства, кожен суддя з колегії суддів у разі незгоди з позицією інших суддів має право сформулювати та викласти окрему думку, яка приєднується до матеріалів кримінального провадження і є важливою гарантією забезпечення засади рівності суддів при ухваленні судового рішення.

Окрема думка судді у кримінальному провадженні є офіційною позицією останнього щодо обставин певного кримінального провадження. На практиці судді часто звертаються до окремих думок у схожих кримінальних провадженнях, аби більш повно і всебічно дослідити «правові тонкощі» прийняття правомірного і справедливого судового рішення, зокрема у складних кримінальних провадженнях.

Чинний КПК України містить перелік документів у кримінальному провадженні: протоколи, ухвали, рішення, постанови. Враховуючи результати проведеного соціологічного опитування практичних працівників та аналізу судово-слідчої практики, запропоновано законодавчо закріпити окрему думку судді як процесуальний документ у кримінальному провадженні, доповнивши ст. 3 КПК України п. 13¹ такого змісту: Окрема думка судді – це процесуальний документ, у якому суддя викладає свою позицію щодо обставин кримінального

провадження, наводить мотиви та обґрунтування цієї позиції. Окрема думка судді приєднується до всіх матеріалів кримінального провадження та має бути доступною для ознайомлення».

У підрозділі 2.4 «Правові та моральні засади суддівського розсуду як фактор відповідальності суддів» розглянуто морально-етичні засади суддівського розсуду у кримінальному провадженні та можливість закріплення відповідальності за їх порушення.

Звернено увагу на загальний характер морально-етичних вимог до судді, які повинні відповідати міжнародно-правовим стандартам етичної поведінки суддів. З огляду на це зазначено, що законодавці різних держав прийняли окремі правові акти щодо регулювання етичної і моральної сфери суддівської поведінки та відповідальності за її порушення (Естонія, Японія, Мальта, Литва, Словацька Республіка, Словенія тощо). Схожі норми присутні також у таких державах як Кіпр, Чеська Республіка, Норвегія, Польща, Швеція та Великобританія.

Зазначено, що Україна також належить до тих держав, яка визначила на законодавчому рівні морально-етичні вимоги до судді. Проте Кодекс суддівської етики у нашій державі виключає настання дисциплінарної чи іншої відповідальності за порушення етичних чи моральних норм, що також прямо заборонено міжнародними договорами. У зв'язку з цим викладено авторське бачення правових та моральних засад суддівського розсуду у кримінальному провадженні.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення та імплементація міжнародного досвіду питань, пов'язаних із суддівським розсудом» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Поняття суддівського розсуду у міжнародних стандартах та принципи і правила, пов'язані з його застосуванням» проаналізовано вимоги міжнародно-правових договорів щодо реалізації суддівського розсуду у кримінальному провадженні.

Загалом, міжнародні договори встановлюють неприпустимість притягнення суддів до відповідальності за здійснення суддівського розсуду. Так, відповідно до Висновку № 10 (2007) КРЕС Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя на службі суспільства, судді наділені функціональним імунітетом, що означає неможливість притягнення до відповідальності за регресними вимогами у разі, якщо вони здійснюють правосуддя відповідно до визначених норм чинного законодавства. Рекомендація СМ/Рес (2010) 12, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи також визначає, що суддівський розсуд, оцінка доказів у справі не може стати підставою для притягнення судді до будь-якого з видів юридичної відповідальності.

Статистика свідчить, що в Україні є чимало дисциплінарних стягнень, що застосовуються до судді. Серед практиків і науковців останнім часом виникають дискусії щодо того, чи став суддівський розсуд підставою для притягнення деяких суддів до відповідальності з огляду на чисельність проблем, які виникають в процесі накладення дисциплінарного стягнення.

У цьому аспекті на підставі аналізу міжнародних вимог щодо неприпустимості притягнення суддів до відповідальності зроблено висновок про необхідність імплементації цих положень до чинного законодавства.

У підрозділі 3.2 «Суддівський розсуд у законодавстві країн Європейського Союзу» розглянуто досвід окремих зарубіжних країн щодо реалізації суддівського розсуду у кримінальному провадженні.

Як уже було зазначено, право на судовий захист гарантоване європейським законодавством в статтях 6 та 13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і статті 47 Хартії основних прав ЄС.

Проаналізовано практику здійснення міжнародними судовими установами своїх повноважень в частині реалізації суддівського розсуду. Звернено увагу на важливість дослідження судової практики міжнародних установ для діяльності судів України, яка може стати підґрунтям для національної нормотворчості.

Визначено, що міжнародні судові органи наділені широкими повноваженнями щодо дискреції. Роль цих судів полягає не у перегляді судового рішення певної держави, а перевірці механізму його прийняття. Таким чином, суди здійснюють нормотворчість, яка в результаті впроваджується в національне законодавство. З огляду на це судді в Україні досить часто звертаються до прецедентної практики міжнародних судових органів: 67 % опитаних підтвердили факт дослідження та аналізу рішень ЄСПЛ у своїй професійній діяльності.

У підрозділі 3.3 «Вдосконалення законодавства України в питаннях суддівського розсуду з урахуванням практики ЄСПЛ» розглянуто прецедентну практику ЄСПЛ з метою ефективної організації діяльності суддів в Україні.

З огляду на прецедентну практику ЄСПЛ зроблено висновок, що реалізація дискреційних повноважень суддею можлива лише при прийнятті правомірного рішення; незаконне ж рішення є нічим іншим як суддівським свавіллям. Свобода суддівського розсуду головним чином залежить від кількості прогалин у національному законодавстві: чим їх більше, тим більший обсяг дискреції. У цьому контексті важливим є правильне обрання суддею стратегії у справі – нейтральності, стримування або активізму. Для правильного застосування відповідних стратегій суттєвим є належне обґрунтування судових рішень, яке не може обмежуватися лише цитуванням вимог законодавства, оскільки така діяльність є неочевидною з погляду правової визначеності.

У контексті встановлених вимог суди повинні обґрунтовувати прийняті ними рішення відповідно до чинного законодавства та наводити мотиви на користь своєї позиції.

ВИСНОВКИ

У висновках сформульовано найбільш суттєві положення, отримані у результаті дисертаційного дослідження, наведено нове вирішення наукового

завдання щодо теоретичних і практичних аспектів, а також науково обґрунтовано рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення правової регламентації і практики такого провадження:

1. Проаналізовано стан наукових досліджень і генезу законодавства щодо суддівського розсуду у кримінальному процесі. Досліджуючи здобутки науковців, зроблено висновок, що: 1) вчені зазвичай досліджують суддівський розсуд як окрему дефініцію (В. Канцір, П. Куфтирєв, О. Капліна, О. Папкова, К. Пронін, О. Рарог, О. Рогач, О. Сеньків тощо); 2) дослідники визначають порівняльно-правові та історичні аспекти інституту суддівського розсуду у кримінальному процесі (С. Сливка, Д. Попов, І. Мудрак, М. Рісний тощо); 3) учені зосереджують увагу на окремих процесуальних проблемах реалізації суддівського розсуду у кримінальному процесі (О. Торбас, І. Тітко, В. Ковальський тощо).

Виокремлено недостатньо досліджені питання щодо суддівського розсуду у кримінальному провадженні, а саме: 1) стан наукових досліджень та генеза з питань суддівського розсуду; 2) поняття суддівського розсуду та співвідношення його із засадами кримінального провадження; 3) види суддівського розсуду, їхні межі та класифікація; 4) прояв суддівського розсуду на різних стадіях кримінального процесу; 5) окрема думка судді як впливовий фактор щодо суддівського розсуду; 6) правові та моральні засади суддівського розсуду як фактор відповідальності суддів; 7) поняття суддівського розсуду у міжнародних стандартах, принципи та правила, пов'язані із його застосуванням, та вдосконалення законодавства України в питаннях суддівського розсуду з урахуванням практики ЄСПЛ. Детальне дослідження зазначених питань надасть змогу покращити реалізацію суддівського розсуду на окремих стадіях кримінального процесу, визначити проблемні моменти та запропонувати напрями вдосконалення чинного законодавства та правозастосовної практики.

2. Розглянуто поняття суддівського розсуду. На основі аналізу наукових думок виокремлено ознаки суддівського розсуду, до яких віднесено: 1) інтелектуально-вольовий характер дій судді – його рішення є результатом інтелектуальної діяльності; 2) особливими суб'єктами суддівського розсуду є слідчий суддя (на стадії досудового розслідування) та суд, оскільки вони уповноважені, керуючись власним переконанням, приймати рішення у кримінальному провадженні (а саме, під час реалізації функції правосуддя й перегляду судових рішень на судових стадіях, а також під час судового контролю); 3) встановлення законодавчих меж суддівського розсуду з метою уникнення суддівського свавілля.

Викладено авторське бачення терміна «суддівський розсуд», під яким запропоновано розуміти нормативно закріплену інтелектуально-вольову діяльність судді, суду, яка є правозастосовною і полягає у виборі і прийнятті найбільш оптимального і правильного правового рішення з тих чи інших питань, здійснюється у процесуальній формі та у визначених кримінальним процесуальним законодавством межах. Запропоновано це визначення закріпити у п. 24-1 ст. 3 КПК України.

3. Визначено співвідношення засад кримінального процесу і суддівського розсуду. Особливу увагу звернено на засаду безпосередності дослідження доказів та суддівський розсуд. З огляду на це, недостатньо врегульованою і такою, що потребує вдосконалення, є норма про показання з чужих слів, яка передбачає можливість використання як доказу висловлювань інших осіб щодо певних обставин, які мають значення для кримінального провадження. Відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, показання з чужих слів є допустимим і належним доказом. Автор вважає, що такі докази у кримінальному провадженні мають бути перевірені в обов'язковому порядку, адже це прямо впливає на реалізацію суддівського розсуду – прийняття рішення судом у справі.

Проте ці законодавчі правила можуть стати суттєвою перешкодою в оцінці суддею всіх доказів, оскільки, особа, яка даватиме показання з чужих слів, не може нести відповідальність за їхню неправдивість. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до КПК України щодо необхідності перевіряти такі докази.

4. Досліджено види суддівського розсуду та його межі. Надано авторську класифікацію суддівського розсуду за такими критеріями: 1) залежно від сфери функціонування: приватно-правові; публічно-правові; 2) залежно від поділу норм права, що регулюють зміст правовідносин: матеріально-правові; процесуальні; 3) залежно від суддівської стратегії, у межах якої реалізується суддівський розсуд: стримування; нейтральність; активність або ініціативність; 4) залежності від форми (джерела) їх прояву: зовнішні (відображені в праві); внутрішні (відображені в моральності, релігії, культурі тощо); 5) залежно від стадій або етапів кримінального процесу (в даному випадку у зв'язку з досліджуваною темою): на досудовому розслідуванні; при здійсненні судового розгляду; при винесенні вироку; в апеляційному та касаційному провадженнях; 6) за способом обґрунтування: інтуїтивні рішення; рішення, які ґрунтуються на судженнях; раціональні рішення; 7) за способом прийняття: одноособові рішення; колегіальні рішення.

5. Досліджено прояв суддівського розсуду на різних стадіях кримінального процесу. Здійснено класифікацію повноважень слідчого судді, у яких реалізується суддівський розсуд: 1) розгляд відводів; 2) вирішення питання щодо речових доказів; 3) визначення процесуальних строків, зокрема встановлення строку ознайомлення з матеріалами кримінального провадження тощо. Стосовно апеляційного провадження, то слідчий суддя тут також наділений певними повноваженнями: вирішує питання щодо використання ознак кримінального правопорушення, яке встановлене в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

На підставі дослідження норм законодавства та правозастосовної практики зроблено висновок, що можливість суду застосовувати розсуд у кримінальному провадженні є досить широкою. Водночас у законодавстві обмежується роль судді на тому чи іншому етапі судового розгляду, зокрема при визначенні кількості доказів для дослідження тощо.

6. Розглянуто окрему думку судді як впливовий фактор щодо

суддівського розсуду. Визначено переваги окремої думки: 1) окрема позиція судді значною мірою підвищує якість судового рішення; 2) можливість висловлення окремої думки свідчить про реалізацію принципу незалежності суддів; 3) мотиви, які викладаються в окремій думці, досить часто використовуються іншими суддями на практиці.

За результатами проведеного анкетування практичних працівників та аналізу судово-слідчої практики зроблено висновок про практичну необхідність законодавчого закріплення окремої думки судді як процесуального документа у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим запропоновано доповнити ст. 3 КПК України пунктом 13¹ такого змісту: «Окрема думка судді – це процесуальний документ, у якому суддя викладає свою позицію щодо обставин кримінального провадження, наводить мотиви та обґрунтування цієї позиції. Окрема думка судді приєднується до всіх матеріалів кримінального провадження та має бути доступною для ознайомлення».

7. Проаналізовано правові та моральні засади суддівського розсуду як фактору відповідальності суддів. Зроблено висновок, що інститут суддівського розсуду має велике значення у кримінальному провадженні, адже за його допомогою вирішується доля праввідносин та осіб, які беруть у них участь. Саме тому чинним законодавством передбачено високі морально-етичні вимоги до судді.

Досліджуючи норми зарубіжних країн, наголошено, що в деяких з них прийнято спеціальні нормативно-правові акти, які закріплюють моральне та етичне підґрунтя суддівського розсуду (Великобританія, Польща). З метою входження до європейського співтовариства українським практикам і науковцям необхідно досліджувати ці норми для того, щоб удосконалити власну законодавчу базу.

8. Сформовано рекомендації щодо застосування норм міжнародного права в контексті реалізації суддівського розсуду у кримінальному провадженні:

1) кожній особі гарантується право на справедливий і відкритий судовий розгляд (ст. ст. 8, 10 Загальної декларації прав людини, ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод);

2) держава не може законно наводити мотиви та визначати необхідність виправдання обмеження прав і свобод людини у кримінальному провадженні; підстави для обмеження прав і свобод людини повинні трактуватися звужено (практика ЄСПЛ);

3) судді не повинні нести юридичну відповідальність за реалізацію суддівського розсуду у кримінальному провадженні, якщо вони здійснюють свою професійну діяльність у відповідності з вимогами законодавства (Висновок №10 (2007) КРЕС Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя на службі суспільства).

9. Досліджено практику Європейського суду з прав людини щодо реалізації суддівського розсуду. Визначено, що міжнародні судові органи наділені широкими повноваженнями щодо дискреції. Роль цих судів полягає не

у перегляді судового рішення певної держави, а перевірці механізму його прийняття. Таким чином, суди здійснюють нормотворчість, яка в результаті впроваджується в національне законодавство. З огляду на це судді в Україні досить часто звертаються до прецедентної практики міжнародних судових органів: 67 % опитаних підтвердили факт дослідження та аналізу рішень ЄСПЛ у своїй професійній діяльності.

10. Проаналізовано практику ЄСПЛ та визначено можливість впровадження її у національне законодавство. На підставі цього запропоновано рекомендації щодо використання прецедентної практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні в контексті реалізації суддівського розсуду:

1) право судовий захист не є абсолютним, воно у деяких випадках може бути обмежене, особливо щодо умов прийнятності скарги на рішення. Проте обмеження цього права не може звужувати реалізацію цього права у такий спосіб або до такої міри, щоб саму суть права було порушено (рішення ЄСПЛ у справах «Мушта проти України», заява № 8863/06, п. 37; «Kreuz v. Poland», заява № 28249/95, п. 53; «Golder v. the United Kingdom», заява № 4451/70, п. 38; «Stanev v. Bulgaria», заява № 36760/06, п.п. 229-230);

2) обов'язково має бути дотримане правило щодо застосування процесуальних повноважень вищими судовими інстанціями щодо прогнозованості дій учасників справи (рішення у справах «Мушта проти України», заява № 8863/06, п. 41; «Мельник проти України», заява № 23436/03, п. 26);

3) суддівський розсуд судів вищої ланки повинен полягати у виправленні суддівських помилок, а не винесенні зовсім іншого кардинально нового рішення («Науменко проти України», заява № 41984/98, п. 53; «Пономарьов проти України», заява № 3236/03, п. 40);

4) суддівський розсуд у касаційному провадженні повинен здійснюватися з метою врегулювання розбіжностей судової практики судів різних інстанцій («Zielinski and Pradal & Gonzalez and others v. France», заяви № 24846/94 та 34165/96 до 34173/96, п. 59);

5) можливі випадки, коли різні суди в однакових справах виносять різні судові рішення, але це не порушує норми міжнародного права (рішення у справі «Stoilkovska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia», заява № 29784/07, п. 46).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано основні
наукові результати дисертації:*

1. Малех І. Б. Деякі аспекти визначення суддівського розсуду головуючого у кримінальному процесі України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 6. Том 3. С. 188-192.

2. Малех І. Б. Щодо суб'єктів суддівського розсуду в кримінальному процесі України. *Юридична наука*. 2019. № 12. Том 2. С. 209-213.
3. Малех І. Б. Особливості визначення суддівського розсуду у кримінальному процесі. *Юридична наука*. 2020. № 12. С. 177-181.
4. Малех І. Б. Деякі аспекти визначення суддівського розсуду в кримінальній процесуальній доктрині. *Юридична наука*. 2020. №11. С. 278-283.
5. Малех І. Б. Окремі аспекти співвідношення між юридичною невизначеністю та суддівським розсудом. *KELM*. 2022. № 5. С. 184-189 (Республіка Польща).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Малех І. Б. Проблемні аспекти суддівського розсуду у кримінальному процесі. *Становлення та розвиток наукових досліджень: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. Дню науки України (м. Київ, 19-20 трав. 2017 р.)*. Київ : Громадська організація «Фундація науковців та освітян», 2017, С. 72-73.
7. Малех І. Б. Суддівський розсуд в ситуації вибору. *Становлення та розвиток наукових досліджень: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. Дню науки України (м. Київ, 18-19 трав. 2018 р.)*. Київ : Громадська організація «Фундація науковців та освітян», 2018. С. 67-68.
8. Малех І. Б. Суддівський розсуд та основні засади кримінального процесу. *Актуальні проблеми правової науки в сучасних умовах : збірник тез Всеукр. наук.-практ. конф. (16 трав. 2019 р.)* ; редкол. : Почтовий М.М. (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг : КФ ДДУВС, 2019. С. 131-132.
9. Малех І. Б. Суддівський розсуд у кримінальному процесі щодо цивільного позову. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17-18 лют. 2021 р.)*. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 71-73.
10. Малех І. Б. Види суддівського розсуду та суддівські стратегії у кримінальному процесі. *Актуальні питання науки і практики та шляхи їх вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21-22 квіт. 2021 р.)* Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 99-102.
11. Малех І. Б. Суддівський розсуд та можливість його застосування. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 черв. 2022 р.)* Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 58-60.
12. Малех І. Б. Суддівській розсуд в кримінальному процесі. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16-17 бер. 2022 р.)*. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 77-79.
13. Малех І. Б. Суддівський розсуд і суддівське свавілля: межі дозволеного та відповідальність за їх порушення. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19-20 січ. 2022 р.)* Київ : Науково-дослідний

інститут публічного права, 2022. С. 51–53.

14. Малех І. Б., Власова Г. П. Суддівський розсуд та можливість його застосування. *Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Київ, 20 трав. 2022 р.)*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. С. 300-303.

АНОТАЦІЯ

Малех І. Б. Теоретичні та практичні аспекти суддівського розсуду. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпро, 2022.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних і практичних аспектів суддівського розсуду. Висвітлено стан наукових досліджень та генезу з питань суддівського розсуду. Розглянуто поняття суддівського розсуду. Представлено власну дефініцію «суддівський розсуд», під яким запропоновано розуміти нормативно закріплену інтелектуально-вольову діяльність судді, суду, яка є правозастосовною і полягає у виборі і прийнятті найбільш оптимального і правильного правового рішення з тих чи інших питань, здійснюється у процесуальній формі та визначених кримінальним процесуальним законодавством межах. З'ясовано співвідношення засад кримінального процесу і суддівського розсуду. Проаналізовано види суддівського розсуду та їх межі.

Охарактеризовано прояв суддівського розсуду на різних стадіях кримінального процесу. Розглянуто окрему думку судді як впливовий фактор щодо суддівського розсуду. Висвітлено правові та моральні засади суддівського розсуду як фактор відповідальності суддів. Надано ґрунтовну оцінку поняттю суддівського розсуду у міжнародних стандартах та принципи та правила, пов'язані із його застосуванням. Розглянуто суддівський розсуд у законодавстві країн Європейського Союзу.

Досліджено можливість вдосконалення законодавства України в питаннях суддівського розсуду з урахуванням практики ЄСПЛ. На основі аналізу судово-слідчої практики та норм національного законодавства сформовано авторські рекомендації щодо суддівського розсуду на різних етапах судового розгляду у кримінальному провадженні, зокрема, під час призначення покарання, які полягають у взаємоузгодженому поєднанні вимог закону та внутрішніх інтелектуально-вольових дій судді у конкретній ситуації

Ключові слова: суддівський розсуд, кримінальне провадження, кримінальний процес, суддівське переконання, суддя, слідчий суддя, межі судового розгляду, окрема думка судді, судовий розгляд.

SUMMARY

Malekh I. B. Theoretical and practical aspects of judicial discretion. – *The manuscript.*

The thesis is for a scientific degree of the candidate of legal sciences in the field 12.00.09 – criminal procedure and forensic sciences; forensic examination; operational-search activities. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. – Dnipro, 2022.

The dissertation deals with the study of theoretical and practical aspects of judicial discretion. The state of scientific research and the genesis of issues of judicial discretion have been highlighted. The concept of judicial discretion is considered. The own definition of «judicial discretion» is presented, under which it is proposed to understand the normatively established intellectual and volitional activity of a judge, a court, which is legally enforceable and consists in choosing and making the most optimal and correct legal decision on certain issues, carried out in a procedural form and determined by criminal procedural legislation limits. The relationship between the principles of the criminal process and judicial discretion has been clarified. Types of judicial discretion and their limits have been analyzed.

The manifestation of judicial discretion at various stages of the criminal process has been characterized. The separate opinion of the judge has been considered as an influential factor regarding the judicial discretion. Legal and moral principles of judicial discretion as a factor of judges' responsibility have been highlighted. A thorough evaluation of the concept of judicial discretion in international standards and the principles and rules related to its application is given. Judicial discretion in the legislation of the countries of the European Union has been considered.

The possibility of improving the legislation of Ukraine in matters of judicial discretion, taking into account the practice of the ECtHR, has been studied. On the basis of the analysis of judicial and investigative practice and the norms of national legislation, the author's recommendations on judicial discretion at various stages of the trial in criminal proceedings, in particular, during the imposition of punishment, were formed, which consist in a harmonious combination of the requirements of the law and the internal intellectual and willful actions of the judge in a specific situation.

Keywords: *judicial discretion, criminal proceedings, criminal procedure, judicial conviction, judge, investigating judge, limits of judicial proceedings, separate opinion of the judge, judicial proceedings.*